

Island har den högsta pensioneringsåldern i Norden

av Jari Kannisto

Jari Kannisto
jari.kannisto@etk.fi

För uppföljning av medelpensioneringsåldern har det tagits fram ett nytt mått som gör det möjligt att göra jämförelser mellan olika länder. Det reagerar på pensioneringsfrekvensen omedelbart och i rätt riktning och är oberoende av befolkningens åldersstruktur. Det uppfyller väl de krav som ställs på ett mått som ska beskriva i vilken ålder medborgarna går i pension. Måttet är ett resultat av nordiskt samarbete och det talar om att pensioneringsåldern under de senaste åren har börjat stiga i Norden.

Ett viktigt pensionspolitiskt mål i Norden är att senarelägga pensioneringen. Det innebär att den andel av varje årsklass som går i pension innan det är dags för ålderspensionen ska vara mindre än tidigare. För mätningen av pensioneringsåldern behövs det redskap som är bättre än tidigare och som kan användas både för studien av utvecklingen och som stöd för beslutsfattande.

På grund av åldersstrukturen t.ex. i Finland medför det faktum att befolkningen åldras att också medelåldern hos dem som går i pension stiger, även om pensioneringsfrekvenserna i respektive åldersklass inte förändras. Medelåldern bland de nypensionerade stiger åren 2002-2010 med ca ett år enbart för att de stora årskullarna närmar sig pensionsåldern.

Av dessa skäl har man i Finland, Sverige och Norge redan tidigare infört nationella mått som beskriver pensioneringsåldern¹, med utgångspunkt i pensioneringsfrekvenserna och

sättet att räkna ut den förväntade livslängden². Fastän måtten utgår från samma princip, avviker de från varandra i vissa detaljer. I synnerhet statistikmaterialen är olika i de olika länderna.

På pensionsförsäkringssektorns samarbetsforum Nordiskt utvärderarmöte insåg man behovet att få jämförbar information om pensioneringsåldern i de olika nordiska länderna. Det nya måttet som presenteras i denna artikel är ett resultat av samarbete inom den nordiska pensionsförsäkringssektorn. Det ersätter inte de nationella måtten på pensioneringsålder, utan kompletterar den bild de ger genom att tillföra jämförelsen med de andra länderna.

Fil. lic. Jari Kannisto arbetar som utvecklingschef på Pensionsskyddscentralens statistikavdelning. I hans ansvarsområde ingår främst frågor som berör pensionsövergångar och arbetsliv.

Artikeln har kommenterats av de övriga arbetsgruppsmedlemmarna Hans Karlsson, Försäkringskassan, och Oddbjørn Haga, NAV.

Den förväntade livslängden i bakgrunden

I likhet med de nationella måtten på pensioneringsålder utgår det nya måttet från pensioneringsfrekvenserna och är därmed oberoende av befolkningens åldersstruktur. Den grundar sig på beräkningsprincipen för den förväntade livslängden och beskriver den genomsnittliga pensioneringsåldern på det villkor att pensioneringsfrekvensen och dödligheten i respektive åldersgrupp hålls på samma nivå som under betraktelseåret. Dödlighetens inverkan på den förväntade pensioneringsåldern är liten.

Den förväntade pensioneringsåldern beräknas både för 30- och för 50-åringar. Den förväntade pensioneringsåldern för 30-åringar beskriver hela befolkningen, eftersom deltagandet i arbetslivet har stabiliserats i den åldern. I alla länder (t.ex. i Sverige) kan personer som är yngre än 30 år inte ens beviljas pension, utan de får sin utkomst i form av någon annan förmån. Inte heller sjukersättning, som kan utges från 30 års ålder, är någon pensionsförmån men i beräkningen över medelpensioneringsålder hanteras den som en pensionsförmån. Även i de övriga länderna är det ovanligt att gå i pension före 30 års ålder.

Av dem som går i pension är ca 15 procent yngre än 50 år. I denna grupp är sjukdomarna och skadorna ofta sådana, att fortsatt förvärvsarbete inte längre är möjligt. Beräkningen av den förväntade pensioneringsåldern för 50-åringar kan motiveras med att fokuseringen på pensionen bland personer som fyllt 50 kan påverkas genom pensionspolitiken. Å andra sidan kunde den förväntade pensioneringsåldern också beräknas för 60-åringar, men enligt beräkningar skiljer sig resultaten endast litet från varandra. Mellan 50- och 60-åringar uppstår en skillnad i fråga om pensioneringsålderns nivå, men bilden av utvecklingen över tid är likadan.

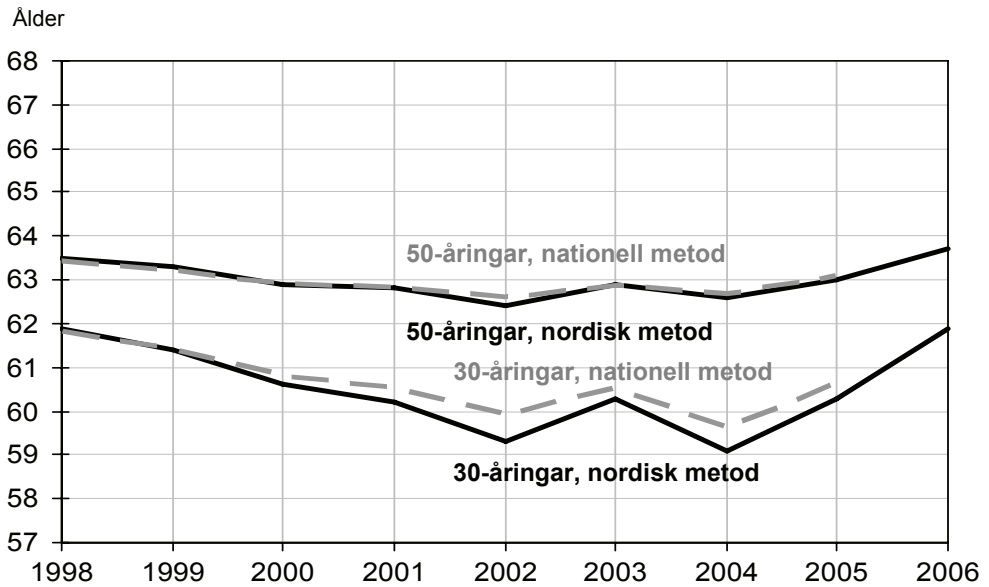
Definition och beräkning av den nordiska pensioneringsåldern

Den viktigaste skillnaden jämfört med det tidigare, nationella måttet på pensioneringsåldern hänför sig till det statistiska materialet. I tidigare beräkningar användes antalet löpande pensioner i proportion till befolkningen. I internationellt jämförbar statistik finns i allmänhet inte uppgifter om nypensionerade. Statistiken beskriver huvudsakligen befolkningens status vid utgången av olika år. I materialet för det nya måttet måste antalet nypensionerade därför uppskattas utgående från antalet pensionärer under två år i följd. Vid fastställandet av antalet nypensionerade på detta sätt spelar dödligheten en central roll. Se närmare dödlighetskoefficienten i formeln (sist i artikeln).

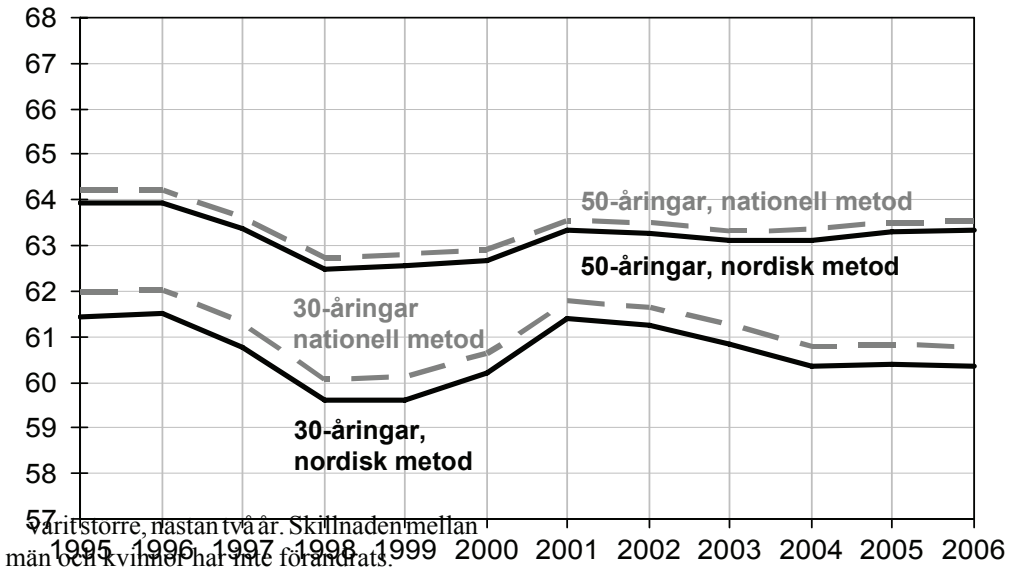
Den förväntade pensioneringsåldern erhålls så att man först för varje åldersgrupp beräknar de försäkrades dödlighet och pensioneringsfrekvens under betraktelseåret. Med hjälp av dem beräknas hur många av mängden försäkrade i en viss ålder skulle gå i pension under året. Antalet återstående försäkrade i ett år högre ålder erhålls genom att från det ursprungliga antalet subtrahera dem som gått i pension och det med hjälp av dödlighetstalet beräknade antalet avlidna. Genom att fortsätta så ett år i sänder fram till åldern för ålderspension (då även de sista går i pension) erhålls det kalkylmässiga antalet personer som gått i pension i varje åldersklass. Den medelålder som beräknats utifrån dessa kalkylmässiga pensionsövergångar är den förväntade pensioneringsåldern.

Fastän materialet för det nya nordiska måttet erhålls på ett annat sätt än materialet för de nationella måtten, är skillnaderna i resultaten små. I figur 1 och 2 presenteras de svenska och norska resultaten. Figurerna visar att den metod som använts väl lämpar sig för uppföljningen av pensioneringsålderns utveckling och att skillnaden jämfört med de nationella siffrorna inte är stor.

Figur 1. Förväntad pensioneringsålder i Sverige, den nordiska och den nationella metoden

Figur 2. Förväntad pensioneringsålder i Norge, den nordiska och den nationella metoden

Den förväntade pensioneringsåldern uppfyller kraven

Det beskrivande måttet för pensioneringsåldern bör uppfylla åtminstone följande krav:³

1. Måttet reagerar rätt på förändringar i pensioneringsfrekvenserna:
 - Det sjunker, om pensioneringsfrekvensen i någon åldersklass före åldern för ålderspension ökar, och stiger på motsvarande sätt, om pensioneringsfrekvensen minskar i dessa åldersklasser.
2. Måttet reagerar endast på skillnader i pensioneringsfrekvenserna
 - Det får inte påverkas av demografiska fenomen såsom befolkningens åldersstruktur
3. Måttet reagerar omedelbart på förändringar i pensioneringsfrekvenserna:
 - I och med att beräkningarna grundar sig på löpande pensioner, reagerar det beskrivande måttet genast på förändringar i pensioneringsfrekvensen.
4. Statistikmaterial som behövs för uträkning av måttet finns att tillgå
 - De nordiska statistikcentralerna publicerar arbetslivsstatistik med uppgifter om förvärvsarbete och pensionerade personer vid slutet av året. Detta möjliggör studier som utgår från pensioneringsfrekvensen på det sätt som presenteras i denna artikel.

Den nya nordiska förväntade pensioneringsåldern uppfyller ovan nämnda krav väl. Dessutom är den jämförbar inom Norden.

Islänningarna går i pension senare än de andra

De viktigaste resultaten som det nya måttet ger vid handen presenteras i figurerna 3 och 4. Islänningar går i pension tydligt senare än de andra. I Island har pensioneringsåldern för 30-åringar varierat kring 62-63 år. De övriga

nordiska länderna har en nivå som är ett par år lägre än den isländska och det finns inga stora skillnader mellan dem.

I Sverige och Norge är pensioneringsåldern kring 63 år. I Finland och Danmark är den ett par år lägre och i Island tre år högre.

Ändringar som gjorts i pensionssystemen i de olika länderna återspeglas i pensioneringsåldern vid olika tider och i olika takt. Gemensamt är dock att pensioneringsåldern i regel sjönk i slutet av 1990-talet och har stigit eller åtminstone upphört att sjunka på 2000-talet.

I Finland har män och kvinnor nästan samma pensioneringsålder

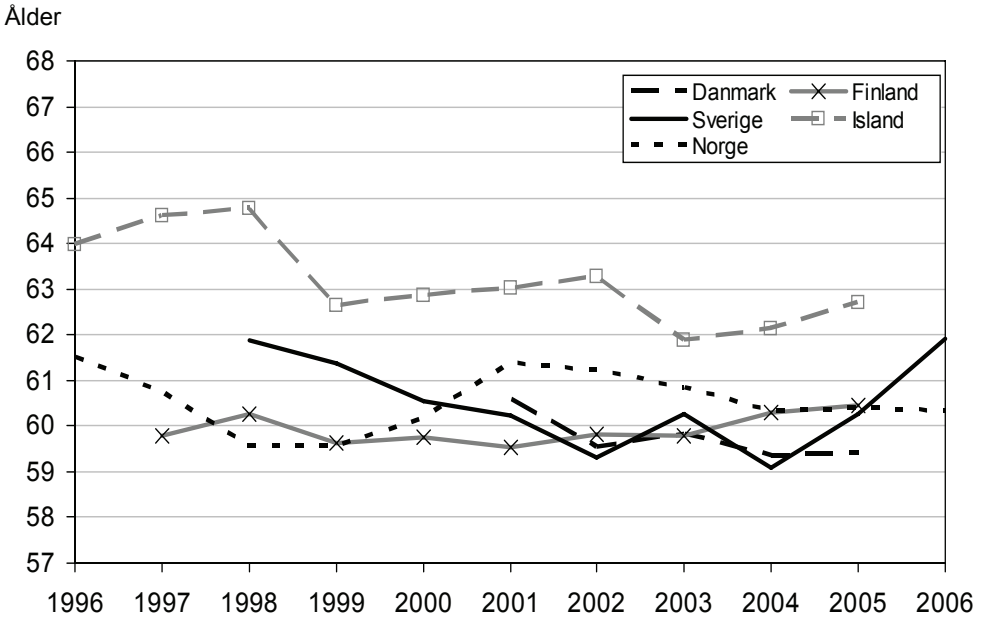
I Finland är skillnaden mellan mäns och kvinnors pensioneringsålder den minsta i Norden. Endast i Finland är pensioneringsåldern för 30-åriga kvinnor högre än för män. I de övriga nordiska länderna är kvinnornas pensioneringsålder 1-2 år lägre än männens. I Island går männen tre år senare i pension än kvinnorna. Isländska mäns pensioneringsålder är nästan 65 år, dvs. 3-4 år högre än i de övriga nordiska länderna.

Tiden som pensionär

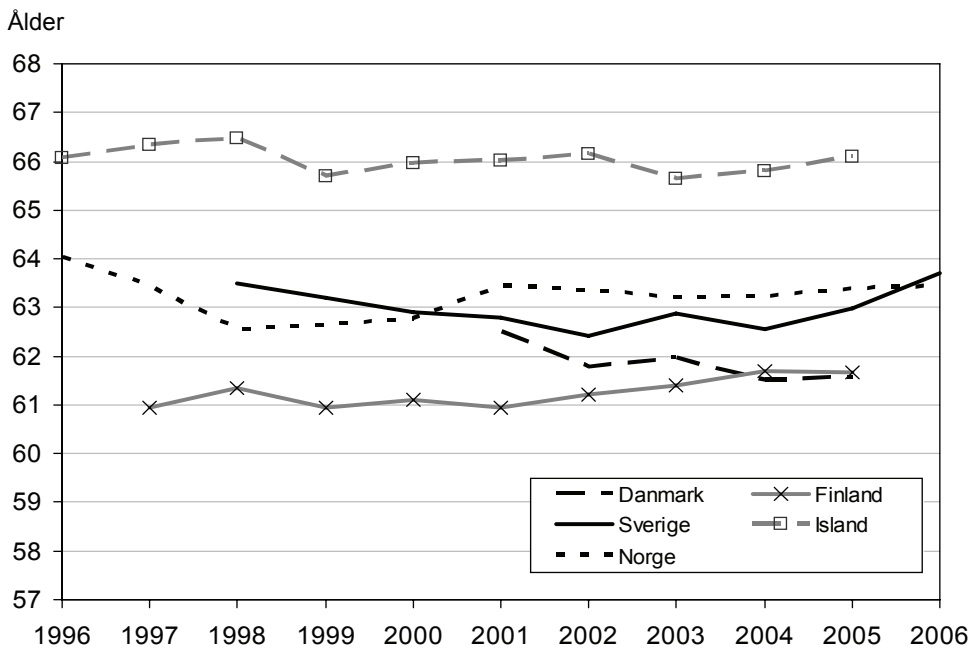
Med hjälp av den förväntade livslängden och den förväntade pensioneringsåldern är det också möjligt att göra uppskattningar av tiden som pensionär. Enligt uppskattning lever kvinnorna ca fem år längre som pensionärer än männen. Den kortaste tiden som pensionärer har isländska män (18 år), trots att de lever längre än andra män i Norden. På motsvarande sätt är svenska kvinnor pensionerade under den längsta tiden (26 år).

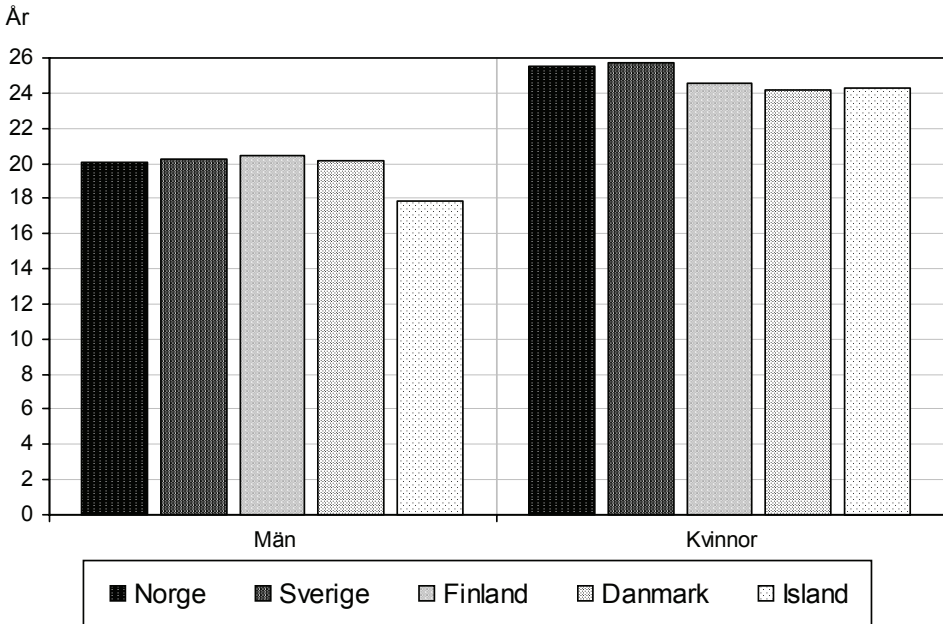
Tiden som pensionär har tydligt förlängts i alla nordiska länder sedan slutet av 1990-talet. I Finland har tiden med pension förlängts med ett år såväl för män som för kvinnor. I det övriga Norden har förändringen

Figur 3. Förväntad pensioneringsålder för 30-åringar i de nordiska länderna enligt den nya nordiska metoden, båda könen.

Figur 4. Förväntad pensioneringsålder för 50-åringar i de nordiska länderna enligt den nya nordiska metoden, båda könen.

Figur 5. Tid som pensionär i Norden 2005

Förlängningen av tiden med pension är i främst en följd av att livslängden har ökat snabbt. Pensioneringsåldern har emellertid inte stigit på motsvarande sätt. De nordiska ländernas pensionspolitik har som mål att en del av livslängdens ökning ska förlänga tiden i arbetet och samtidigt höja pensioneringsåldern. Det är ett mål som faller sig naturligt och sålunda ger skäl att förvänta att pensioneringsåldern stiger i framtiden.

Noter

- ¹ Kannisto (2006).
- ² Kannisto (2006).
- ³ Kannisto, Klaavo, Rantala och Uusitalo (2003).

Källor

Effective retirement age in the Finnish earnings-related pension scheme. Eläketurvakeskuksen tilastoraportteja 5/2007. Helsinki.

Expected effective retirement age in the Nordic countries. Finnish Centre for Pensions; Statistical report 2/2008. Helsinki.

Forventet pensjoneringsalder i Norge 1995–2000 (2001). Rikstrygdeverket. Utredningsavdelningen Trydeetaten Rapport 04/2001. Oslo.

Kannisto Jari, Klaavo Tapio, Rantala Juha ja Uusitalo Hannu (2003) Missä iässä eläkkeelle? Raportti työeläkkeelle siirtymisen iästä ja sen mittaamisesta. Eläketurvakeskuksen raportteja 32/2003. Helsinki.

Kannisto Jari (2004) The expected effective retirement age and the age of retirement. Compstat 2004. Proceedings in Computational Statistics, edited by Jaromir Antoch. Heidelberg. ss. 1295–1300.

Kannisto Jari (2006) Eläkkeellesiirtymisiän mittaaminen. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 2006:1. Helsinki.

Svensson Ingemar (2003) Olika sätt att belysa om fattningen av de äldres deltagande i arbetslivet. Riksförsäkringsverket. Äldrepolitik av den parlamentariska äldreberedningen senior 2005. Stockholm.

Beräkningsformel för den förväntade pensioneringsåldern

Anges:

x = betraktelseår,

z_j^x = de som bor i landet vid utgången av år x , vilkas ålder vid utgången av år x är j ,

v_j^x = personer som vid utgången av år x inte är pensionerade och vilkas ålder då är j ,

p_j^x = personer som vid utgången av år x är pensionerade och vilkas ålder då är j ,

${}^*e_j^x$ = nypensionerade under året x (erhålls i form av skillnaden mellan pensionsbestånden), vilkas ålder vid utgången av året är j ,

y_j^x = dödligheten (dödlighetsrisken) år x i den åldersgrupp, vars ålder vid utgången av året är j ,

$$f_j = \text{dödlighetsfaktorn i åldersgrupp } j = \begin{cases} 9, & \text{när } j < 50, \\ 3, & \text{när } 50 \leq j < 60, \\ 1, & \text{när } j \geq 60. \end{cases}$$

Dödlighetstalen för hela befolkningen och de pensionerade skiljer sig från varandra. Den högre dödligheten bland de pensionerade beaktas med hjälp av dödlighetskoefficienten f_j .

Faktorn minskar det fel som uppstår vid beräkningen av antalet nypensionerade. Antalet nypensionerade beräknas ju kohortsvis med hjälp av antalet pensionerade under två år i följd. Dödlighetskoefficienten motsvarar den genomsnittliga skillnaden mellan dödligheten bland hela befolkningen och bland de pensionerade i olika åldersgrupper.

Härvid:

$${}^*e_j^x := p_j^x - p_{j-1}^{x-1} \cdot (1 - f_j \cdot y_j^x).$$

Härvid har pensioneringsfrekvensen e_j^x dvs. pensioneringsfrekvensen år x i åldern j formen:

$$e_j^x := {}^*e_j^x / v_{j-1}^{x-1}$$

och sannolikheten för pensionsövergång i åldern j erhålls genom formeln

$$A_j^x := e_j^x \prod_{k=30}^{j-1} (1 - e_k^x - y_k^x).$$

Den förväntade pensioneringsåldern för 30-åringar är åldersmedeltalet av talen A_j^x :

$$E_{30}^x := \left(\sum_{j=30}^{70} j A_j^x \right) / \sum_{j=30}^{70} A_j^x.$$